

MARCIN POPIEL

Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska
Jagiellonian University, Kraków, Poland

Wybrane aspekty turystyki dostępnej w Krakowie w opinii studentów z niepełnosprawnością

Selected Aspects of Accessible Tourism in Kraków in the Opinion of Students with Disabilities

Streszczenie: Kraków jest jednym z czołowych polskich miast inwestujących w prężnie rozwijający się sektor turystyczny. Prowadzi to do konieczności rozwijania infrastruktury i usług dostępnych dla wszystkich. Duże nakłady finansowe, dotacje europejskie oraz współpraca z organizacjami pozarządowymi pozwoliły, aby miasto stało się pionierem w przystosowaniu przestrzeni miejskiej dla osób niepełnosprawnych. Artykuł jest analizą stanu rozwoju turystyki dostępnej w Krakowie. Jego celem jest ocena dostępności przestrzeni turystycznej miasta Krakowa dla osób z dysfunkcjami. Wykonano badanie ankietowe na grupie 213 osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w przedziale wiekowym 20–26 lat, którzy mieszkają w Krakowie. W kwestionariuszu ankiety zapytano ich o ograniczenia podczas poruszania się po mieście używanymi przez nich środkami transportu. Zbadano stopień przystępności miasta i projekty realizowane na rzecz turystyki osób niepełnosprawnych. Artykuł zwraca uwagę także na oczekiwania wobec turystyki dostępnej respondentom. Na podstawie wniosków z przeprowadzonego badania w artykule wykazano, iż pomimo wielu skutecznych działań samorządu lokalnego nadal istnieją obszary do poprawy w zakresie przestrzennych i społecznych aspektów turystyki dostępnej w Krakowie

Abstract: Kraków is one of the leading Polish cities investing in the rapidly growing tourism sector. This leads to the need of developing the infrastructure and services available for all. Large financial outlays, European subsidies and cooperation with non-governmental organisations allowed the city to become a pioneer in adapting urban spaces for the disabled. The article is an analysis of the state of development of available tourism in Kraków. The aim of this study is to evaluate the accessibility of the tourism space of Kraków for the needs of people with disabilities. Survey was conducted on a group of 213 respondents with disability, aged 20–26, who live in Kraków. In the questionnaire they were asked about the restrictions when moving around the city, means of transport used. The degree of affordability, projects to promote tourism of people with disabilities were examined. The article draws attention to the expectations of accessible tourism among respondents. Based on the conclusions of the research conducted, the paper shows that, despite the many effective solutions implemented by the local government, there are still some areas left for improvement in terms of spatial and social aspects of available tourism in Kraków.

Słowa kluczowe: dostępność; Kraków; osoby niepełnosprawne; turystyka dostępna
Keywords: accessible tourism; availability; Kraków; people with disabilities

Otrzymano: 18 grudnia 2016

Received: 18 December 2016

Zaakceptowano: 11 lipca 2017

Accepted: 11 July 2017

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Popiel, M. (2017). Wybrane aspekty turystyki dostępnej w Krakowie w opinii studentów z niepełnosprawnością. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 31(3), 50–63. <https://doi.org/10.24917/20801653.313.4>

WSTĘP

Turystyka jest jedną z największych gałęzi gospodarki światowej. Generuje 9% światowego PKB, 6% eksportu światowego i 260 mln miejsc pracy, przy czym potencjał turystyki rośnie nieprzerwanie od ponad 60 lat (Wilkońska, Rotter-Jarzębińska, 2014). Wśród osób podróżujących znajdują się również osoby niepełnosprawne, które stanowią rosnącą grupę konsumentów zorientowaną na podróże, sport oraz inne usługi i produkty związane z rekreacją i wypoczynkiem. Należy również dodać, iż często – ze względu na posiadany rodzaj i stopień dysfunkcji – osoby niepełnosprawne korzystają z towarzystwa rodziny, przyjaciół, asystentów czy wolontariuszy (Prochorowicz, 2012). Tym samym rośnie popyt na turystykę dostępną, a co za tym idzie – na dochody z tej grupy. Poprzez turystykę dostępną należy rozumieć „formę turystyki, która wymaga współpracy między interesariuszami w celu umożliwienia osobom z różnymi wymaganiami – związanymi z mobilnością, wzrokiem, słuchem i wymiarem poznawczym – samodzielnego, godnego funkcjonowania. Taka współpraca polega na dostarczeniu uniwersalnie zaprojektowanych produktów turystycznych i usług oraz zapewnieniu uniwersalnie zaprojektowanego dostępu do przestrzeni” (Zajadacz, 2014: 50). Stąd też osoby odpowiedzialne za dostosowywanie infrastruktury do potrzeb niepełnosprawnych powinny przykładać coraz więcej uwagi do likwidacji barier i udostępniania przestrzeni. Dostępność jest warunkiem uczestnictwa w społeczeństwie i gospodarce, stąd też niwelowanie przeszkód jest w samym środku strategii europejskiej w sprawie niepełnosprawności na lata 2010–2020 (Komisja Europejska, 2010).

„Obszary zurbanizowane, a w szczególności duże miasta, odgrywają znaczącą rolę jako miejsca recepcji turystycznej. [...] Znaczenie miast jako ośrodków turystyki tłumaczy się wielofunkcyjnością obszarów miejskich i związaną z tym koncentracją na ich obszarze różnorodnych zasobów, będących przedmiotem zainteresowania turystów” (Rotter-Jarzębińska, Wilkońska, 2007: 126). Kraków jest przykładem takiej aglomeracji. Znajduje się w czołówce europejskich ośrodków turystycznych i razem z Warszawą jest jednym z najczęściej odwiedzanych polskich miast w szeroko rozumianych celach turystycznych. Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku w Krakowie ma miejsce intensywny proces rozwoju turystycznego. Wzrost infrastruktury turystycznej czy zwiększony ruch turystyczny to jedno z wielu elementów, które przyczyniły się do zmiany charakteru funkcji turystycznej tego miasta. Coraz większe zainteresowanie Krakowem wśród turystów pobudza procesy modernizacyjne, a nowe inwestycje wzbogacają przestrzeń miasta (Kurek, Mika, 2008).

Kraków podejmuje również działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych, w tym turystów z dysfunkcjami. Kierunki działań wyznaczane są przez *Powiatowy program działania na rzecz osób niepełnosprawnych*. Obecnie realizowany program na lata 2015–2018 został przyjęty uchwałą Rady Miasta Krakowa dnia 2 grudnia 2015 r. (Uchwała Nr XXXI/506/15...). Jednym z priorytetów tego programu jest aktywizacja osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, kulturalnych oraz w aktywnościach rekreacyjnych i turystycznych poprzez szereg rozwiązań, w tym likwidację barier, dostosowywanie infrastruktury, prowadzenie działań informacyjnych itd.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja wybranych aspektów turystyki dostępnej w Krakowie. Aby go zrealizować, przeprowadzono badanie ankietowe na grupie 213 osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w przedziale wiekowym 20–26 lat. Zakres przestrzenny pracy ogranicza się do terenu miasta Krakowa, które jest głównym tematem pracy i w którym prowadzone było badanie.

PRZEGLĄD LITERATURY NA TEMAT NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W GEOGRAFII I TURYSTYCE

Osoby z dysfunkcją mają szczególne potrzeby w zakresie dostępności środowiska oraz przestrzeni publicznej czy turystycznej. Wynika to poniekąd z faktu, że zajmują one „odmienne” i „zniekształcone” przestrzenie (Golledge, 1993). Każda przestrzeń, nawet ta, w której poruszają się zdrowe osoby, nie jest jednorodna. Codziennność stawia wiele różnych przeszkód, których pokonanie wymaga czasem sporo trudu. Niemniej jednak niepełnosprawność tylko zwiększa trudności w pokonywaniu tych barier (Golledge, 1993). Od dawna uznaje się, że osoby niepełnosprawne mają trudności w przemieszczaniu się i może to być związane z ograniczonymi możliwościami życia (Lucas, 2004). Trudności te zwykle postrzegane są jako bariery w dostępie (Evans, White, 1998).

Rozpatrując kwestię rozwoju nauki i poznawania zjawiska niepełnosprawności pod kątem geograficznego kontekstu, należy zauważyć, że przed 1990 rokiem nie było znaczącego wkładu nauki (Jacobson, 2006). Większość pozycji literatury skupiała się jedynie na medycznym aspekcie i modelu dysfunkcji. Dopiero z czasem zaczęto zauważać społeczny model niepełnosprawności, co w rezultacie zwróciło uwagę na miejsce osoby niesprawnej w przestrzeni i społeczeństwie. Nawet geografowie zaczęli rozważać tę kwestię, co doprowadziło do wielu spornych debat pomiędzy R.G. Golledge'em (1993; 1994; 1996) i jego przeciwnikami, R. Butlerem (1994), B. Gleesonem (1996) czy H. Parr (1997). Spór dotyczył koncepcji postrzegania niepełnosprawności, pozytywistycznego rozumienia przestrzeni, ideologii i metodologii. Ostatecznie R.G. Golledge (1997) zaczął w bardziej spersonifikowany sposób podchodzić do kwestii niepełnosprawności.

Akademickie zainteresowanie niepełnosprawnymi i ich podróżami jest stosunkowo nowym nurtem. Uwaga ta, która poszerzyła akademickie pole badań, pojawiła się wraz ze społecznym nurtem ubiegania się o równe prawa przez kobiety, osoby o różnym kolorze skóry i narodowości, ale również przez osoby z dysfunkcjami (Buj, 2010). Aktualnie liczba badań nad niepełnosprawnością w ramach geografii wciąż rośnie (Cormode, 1997). Wynika to zarówno ze zmian społecznych oraz globalizacyjnych (wzrost liczby osób niepełnosprawnych, duża wypadkowość i tym samym kalectwa itd.), jak i legislacyjnych (Skalska, 2004; 2010; Zajadacz, 2015). Odejście od strictly medycznego aspektu niesprawności do bardziej kompleksowego rozszerzyło zakres, metodykę i tematykę badań geograficznych (Taylor, Józefowicz, 2012c). Rozwój zainteresowań

geografów spowodował, że współcześnie wydziela się dwa nurty: geografii niepełnosprawności (badania podstawowe) oraz geografii dla niepełnosprawności (badania stosowane) (Zajadacz, 2015). Przegląd literatury związanej z turystyką osób niepełnosprawnych sugeruje popularność tego zagadnienia (Darcy, Ambrose, Schweinsberg, Buhalis, 2011). Niemniej jednak – pomimo szeregu pozycji i różnorodności tematów – wciąż jest mała liczba opracowań, które traktowałyby turystykę dostępną i osoby niepełne w sposób kompleksowy.

W literaturze poświęca się wiele uwagi na zrozumienie specyfiki wymagań osób niepełnosprawnych. S. Darcy i P.S. Daruwalla (2005) w swoich badaniach „Prywatne i społeczne nastawienie do niepełnosprawności” poruszyli kwestię rozumienia potrzeb osób niepełnosprawnych przez ludzi pełnosprawnych. Zrobili również przegląd piśmiennictwa, podkreślając różnice między stereotypowym rozumieniem potrzeb osób niepełnosprawnych a ich rzeczywistym stanem. Inne badania skupiają się na interakcji pomiędzy osobą z dysfunkcją a środowiskiem geograficznym (Ostrowska, 1994). W ramach tej interakcji można wyróżnić turystykę osób niepełnosprawnych (Midura, Żbikowski, 2005; Buhalis, Eichhron, Michopoulou, Miller, 2006; Kaganek, 2009; Buhalis, Darcy, Ambrose, 2012).

Inne publikacje poruszają temat projektowania uniwersalnego dla osób z ograniczeniami sprawności. Definicję takiego projektowania w pełni rozwijają w swojej książce W.F.E. Preiser i E. Ostroff (2001). Jest wielu innych autorów, którzy również zajmują się tematyką dotyczącą choćby dostępności budynków, systemów transportu czy przestrzeni publicznej dla osób z ograniczoną sprawnością (Czarnecki, Siemiński, 2004; Wysocki, 2009) czy ruchliwości i mobilności osób niepełnosprawnych w przestrzeni miejskiej (Taylor, Józefowicz, 2012a; 2012b; 2012c; 2012d).

TURYSTYKA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W KRAKOWIE – WYBRANE DZIAŁANIA

Kraków podejmuje wiele starań w celu udostępniania przestrzeni turystycznej miasta osobom o ograniczonej sprawności. Kierunki działań Krakowa wyznaczone zostały przez *Powiatowy program działania na rzecz osób niepełnosprawnych*. Stworzenie programu zostało narzucone poprzez nowelizację Ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Ustawa...).

Uchwałą nr XXXI/506/15 z 2 grudnia 2015 roku w Krakowie został przyjęty aktualny *Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2015–2018*. Jego głównym celem jest podniesienie świadomości społecznej na temat potrzeb i problemów osób z dysfunkcjami, jak również zapewnienie im możliwości pełnego i równoprawnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Realizacja *Programu* odbywa się zgodnie z *Harmonogramem działań na rzecz osób niepełnosprawnych* (2016). Jest on przyjmowany do realizacji zarządzeniem Prezydenta Miasta Krakowa.

W *Harmonogramie* na 2016 rok znajdują się działania, które są związane z turystyką zarówno mieszkańców Krakowa, jak i niepełnosprawnych turystów, którzy odwiedzają miasto.

Tab. 1. Wybrane priorytety i zadania *Harmonogramu działań na rzecz osób niepełnosprawnych* miasta Krakowa z 2016 roku

PRIORYTET I: KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ ZWIĄZANEJ Z PROBLEMATYKĄ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	
Nazwa zadania	Działania w ramach zadania
Prowadzenie działań informacyjnych podnoszących świadomość osób niepełnosprawnych	prowadzenie serwisu „Kraków bez barier”
	publikacja krakowskiego Informatora dla osób niepełnosprawnych
	opracowanie na stronach internetowych Zarządu Zieleni Miejskiej zakładki dla osób niepełnosprawnych informującej o przedsięwzięciach organizowanych w przestrzeniach parkowych
Kształtowanie świadomości społecznej na temat osób niepełnosprawnych	konkurs architektoniczny Kraków bez barier
	druk <i>Przewodnika po Krakowie dla niepełnosprawnego turysty</i>
	stworzenie aplikacji mobilnej „Przewodnik po Krakowie dla niepełnosprawnego turysty”
PRIORYTET III: DOSTOSOWANIE PRZESTRZENI MIEJSKIEJ DO POTRZEB OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	
Nazwa zadania	Działania w ramach zadania
Likwidacja barier funkcjonalnych w przestrzeni miejskiej	Droga Królewska dla niepełnosprawnego turysty – bieżące utrzymanie
Dostosowanie infrastruktury miejskiej do potrzeb osób niepełnosprawnych	likwidacja barier architektonicznych w ciągach komunikacyjnych
	dostosowanie terenów zieleni publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych
	likwidacja barier architektonicznych w obiektach sportowych
PRIORYTET IV: REHABILITACJA SPOŁECZNA I ZDROWOTNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	
Nazwa zadania	Działania w ramach zadania
Rozwijanie umiejętności społecznej i poprawa sprawności psychofizycznej osób niepełnosprawnych	dofinansowanie imprez sportowych, kulturalnych, rekreacyjnych i turystycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Harmonogramu działań na rzecz...* (2016)

KRAKÓW DLA NIEPEŁNOSPRAWNEGO TURYSTY – PRZEWODNIK I APLIKACJA MOBILNA

Nowym projektem miasta Krakowa jest *Przewodnik po Krakowie dla niepełnosprawnego turysty*. Jest on dostępny w wersji polskiej oraz angielskiej. Dodatkowo wzbogacony został o aplikację mobilną, zatem każdy turysta może go mieć zawsze przy sobie. Zarówno przewodnik, jak i aplikacja, to zbiór użytecznych informacji o najciekawszych miejscach w Krakowie. Każdy opis obiektów wzbogacony jest o informację na temat dostępności dla osób poruszających się na wózkach oraz rozwiązań oferowanych osobom z niepełnosprawnością narządu słuchu czy wzroku.

Aplikacja umożliwia wiele opcji. W module „Miejsca” istnieje możliwość wyszukania opisu, zdjęcia oraz informacji teleadresowej na temat konkretnego obiektu. Baza obiektów została podzielona na trzy części:

- zakładka „Zwiedzanie” – zabytki oraz tereny zielone,

- zakładka „Oferta kulturalno-rozrywkowa” – muzea, teatry oraz inne miejsca umożliwiające ciekawe spędzenie wolnego czasu,
- zakładka „Informacje praktyczne” – hotele, lokale gastronomiczne, a także wiele praktycznych wskazówek pomocnych turyście niepełnosprawnemu podczas pobytu w Krakowie.

„Aplikacja zawiera również informacje o wypożyczalniach wózków inwalidzkich, taksówkach dla osób niepełnosprawnych czy też o tym, gdzie osoby poruszające się na wózkach znajdą przystosowaną dla siebie toaletę, aptekę, sklep spożywczy. W przewodniku zamieszczone są również informacje o środkach transportu, placach targowych, parkingach strzeżonych, statkach wycieczkowych i wielu innych” (www.krakow.pl).

„Atrakcje turystyczne zostały pogrupowane w dziewięć tras, stanowiących propozycję zwiedzania według konkretnego klucza. Wybraną trasą poprowadzi użytkownika ślad gps. Ulubione miejsca i trasy można przechowywać w prywatnym schowku (»Planner«). Moduł »Informacje« pozwala zdobyć podstawową wiedzę na temat Krakowa, jego historii, ciekawostek z życia miasta, a także współczesnego funkcjonowania dawnej stolicy Polski” (www.krakow.pl).

Aplikacja jest dostępna do pobrania w sklepach internetowych jednych z trzech najpopularniejszych systemów operacyjnych.

Warto dodać, iż *Przewodnik po Krakowie dla niepełnosprawnego turysty* wraz z aplikacją mobilną otrzymał nagrodę w konkursie Samorząd Równych Szans 2016 w kategorii miast wojewódzkich na najlepsze projekty dla osób z niepełnosprawnościami realizowane przez polskie samorządy. W kategorii najlepsza gmina w Polsce publikacja otrzymała wyróżnienie (www.krakow.pl).

KONKURS ARCHITEKTONICZNY „KRAKÓW BEZ BARIER”

Jest to inicjatywa, której przyświeca idea promowania uniwersalnego projektowania i budownictwa dostępnego dla wszystkich, w szczególności dla osób mających problemy z poruszaniem się, ale również dla osób z innymi dysfunkcjami, osób starszych czy rodziców z wózkami. Konkurs organizowany jest od 2007 roku. W ramach konkursu nagrody i wyróżnienia przyznawane są w czterech kategoriach:

- obiekty użyteczności publicznej,
- obiekty mieszkalne,
- przestrzeń publiczna,
- obiekty i przestrzenie zabytkowe.

Dnia 5 grudnia 2016 roku została rozstrzygnięta tegoroczna edycja konkursu (ryc. 1). W kategorii obiekty i przestrzenie zabytkowe nagrodę przyznano dla Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius. Nagroda została przydzielona ze względu na rozwiązania przystosowawcze w bardzo trudnym, zabytkowym obiekcie. Na podkreślenie zasługuje etapowe udostępnianie całego obiektu osobom z dysfunkcją ruchu (winda w zabytkowej klatce schodowej, dostępne toalety, pochylnie między kolejnymi salami itp.) oraz organizowanie od 2012 roku rocznie wydarzeń „Dotknij kultury” dla osób z dysfunkcją wzroku, podczas których zainteresowani mogą poznać wiele eksponatów i obrazów w grafice dotykowej oraz reliefie (np. Medal Nagrody Nobla Wisławy Szymborskiej) (www.krakow.pl).

Ryc. 1. Nagroda dla laureata konkursu architektonicznego „Kraków bez barier” 2016 – tablica okolicznościowa

Źródło: www.fotomaris.pl

WYBRANE ASPEKTY TURYSTYKI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W KRAKOWIE – WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH

Badanie zostało przeprowadzone w 2016 roku wśród studentów z niepełnosprawnością z wybranych krakowskich uczelni wyższych. Ankiety zostały rozdystrybuowane na (w kolejności alfabetycznej): Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechnice Krakowskiej, Uniwersytecie Ekonomicznym, Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II, Uniwersytecie Pedagogicznym, Uniwersytecie Rolniczym. Wybór powyższych uczelni został podyktowany współpracą tych jednostek akademickich w ramach tzw. porozumienia krakowskiego. Jest to wzajemna umowa uczelni wyższych Krakowa, której celem jest wspólne działanie na rzecz studentów niepełnosprawnych. Kwestionariusze – w formie drukowanej i wersji online – zostały rozprowadzone przez autora i pracowników instytucji zajmujących się studentami z dysfunkcjami. Ponadto w celu dotarcia do większej liczby respondentów ankiety rozprowadzono również wśród instytucji i organizacji zajmujących się osobami niepełnosprawnymi, gdzie studenci z dysfunkcjami także są beneficjentami. Poniżej prezentowane są wybrane wyniki badania, które autor przeprowadzał równoległe ze zbieraniem danych służących do opracowania własnej pracy doktorskiej o szeroko pojętym zagadnieniu turystyki osób niepełnosprawnych.

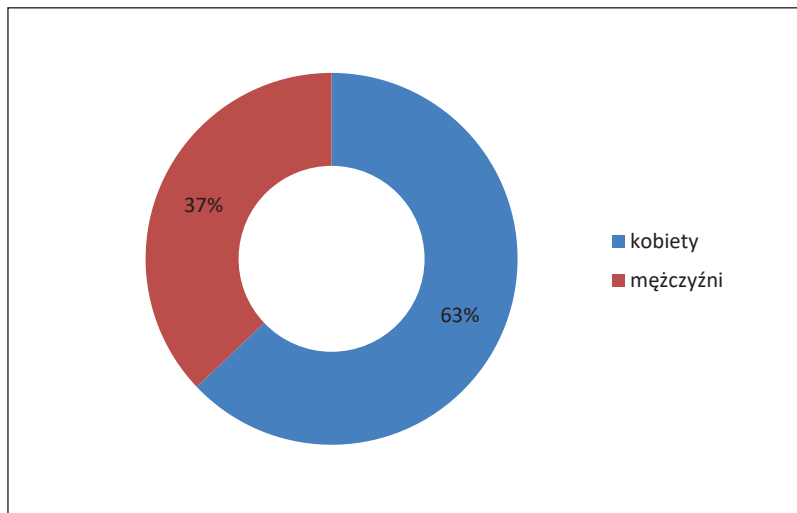
Grupę badawczą stanowiło 213 osób w wieku 20–26 lat. Wśród ankietowanych przeważały kobiety (63%). Mężczyźni stanowili 37% badanych respondentów (ryc. 2).

W ankietowanej grupie znalazły się osoby o zróżnicowanym rodzaju i stopniu dysfunkcji. Największą grupę stanowiły osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności o symbolu 05-R – upośledzenie narządu ruchu (46%). Kolejnymi – według liczebności – grupami były osoby z zaburzeniami głosu, mowy i chorobą słuchu (14%) oraz

z chorobami neurologicznymi (13%). Najmniej reprezentowanymi schorzeniami były choroby układu moczowo-płciowego (3% respondentów), epilepsja (3%) oraz choroby psychiczne (3%) (ryc. 3).

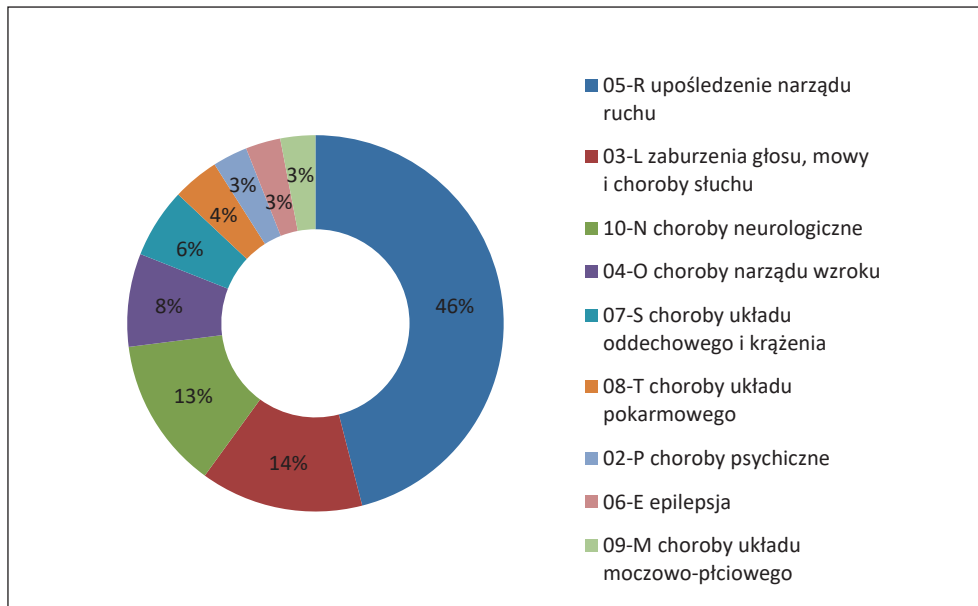
Większość respondentów wskazała umiarkowany stopień niepełnosprawności (60%). Nieco mniej, gdyż 30%, osób posiadało stopień lekki, natomiast jedynie 10% badanych stanowiły osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (ryc. 4).

Ryc. 2. Płeć badanych respondentów (n = 213)

Źródło: opracowanie własne

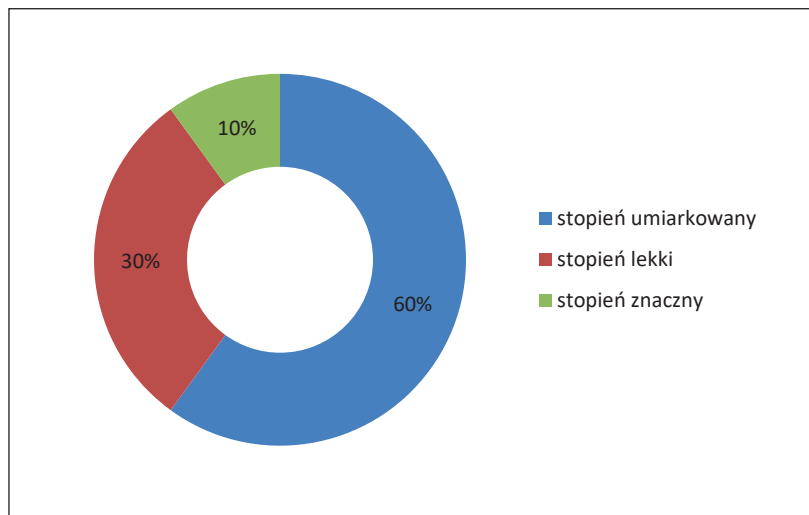
Ryc. 3. Rodzaje niepełnosprawności wśród badanej grupy (n = 213)

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 4. Stopnie niepełnosprawności wśród badanej grupy (n = 213)

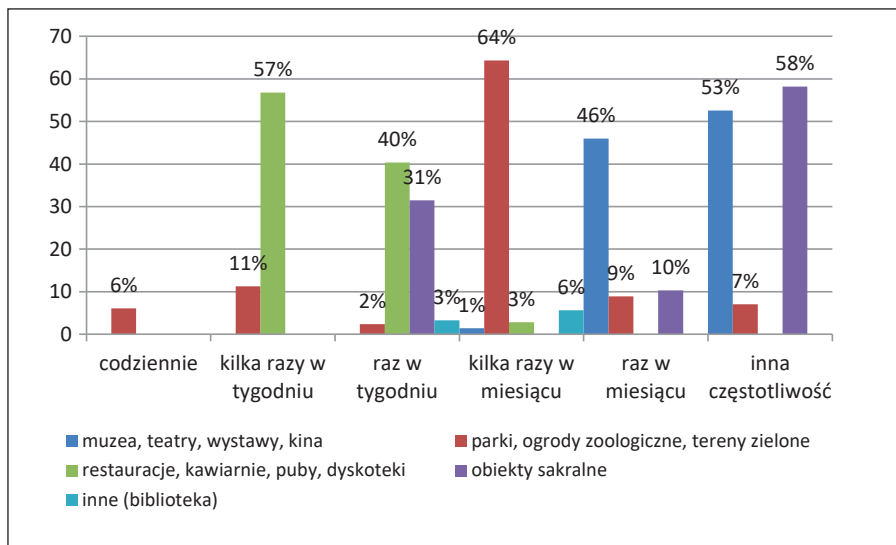
Źródło: opracowanie własne

Respondenci zostali zapytani, czy korzystają z jakichkolwiek obiektów turystycznych, rekreacyjnych lub kulturalnych Krakowa. Wszyscy ankietowani (100%) odpowiedzieli „tak”. Kolejne pytanie dotyczyło częstotliwości oraz rodzaju obiektów, z jakich korzystają. Wśród obiektów, które są odwiedzane przez respondentów codziennie, znalazła się tylko jedna grupa obiektów. Były to „parki, ogrody zoologiczne, tereny zielone”. Takiej odpowiedzi udzieliło 6% ankietowanych. Kilka razy w tygodniu respondenci korzystają z restauracji, kawiarni, pubów lub dyskotek (57% ankietowanych) oraz parków, ogrodów zoologicznych czy terenów zielonych (11%). Przy pytaniu o częstotliwość korzystania z kategorii obiektów „muzea, teatry, wystawy, kina” odpowiedź taka pokazała się dopiero w przedziale „kilka razy w miesiącu” (3% ankietowanych), raz w miesiącu (46%) oraz inna częstotliwość (53%). Zatem osoby młode relatywnie rzadko korzystają z tego typu obiektów (ryc. 5).

Ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy ich zdaniem krakowskie obiekty, z których korzystają, są w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Odpowiedzi „tak” udzieliło 77% badanych, natomiast znalazły się też osoby, które uważają, iż obiekty nie spełniają wszystkich wymogów dostępności (33–50% osób) (ryc. 6). Dodatkowo wśród grupy 50 osób, które zaznaczyły odpowiedź „nie”, dokonano dalszej analizy ich odpowiedzi i zadano pytanie o elementy, które ich zdaniem są najmniej dostosowane. Można było udzielić maksymalnie dwóch odpowiedzi. Wyniki dostarczyły informację, iż najczęstszym problemem jest wejście/wyjście, zatem brak odpowiedniego dostosowania, brak pomocy w postaci ramp, poręczy. Tę odpowiedź wskazało 64% respondentów, którzy na poprzednie pytanie odpowiedzieli „nie”. Inne trudności ankietowani odnajdywali w niedostosowaniu toalety (28%), dojeździe/dotarciu do obiektu (22%), niewykwalifikowanym personelu (14%) (ryc. 7).

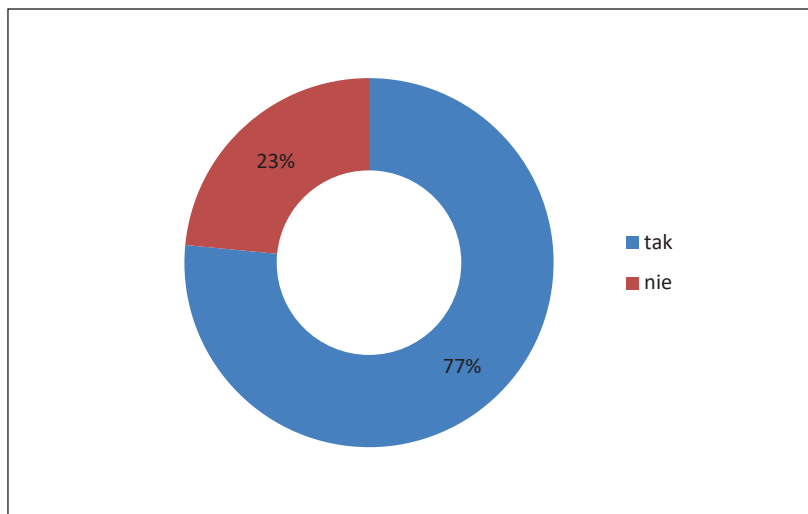
Kolejne pytanie dotyczyło komunikacji miejskiej miasta Krakowa. Respondenci zostali zapytani, czy mogą bez problemu dotrzeć do obiektów turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych, z których korzystają? Zdecydowana większość osób, gdyż aż

Ryc. 5. Częstotliwość korzystania przez respondentów z obiektów turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych Krakowa (n = 213)

Źródło: opracowanie własne

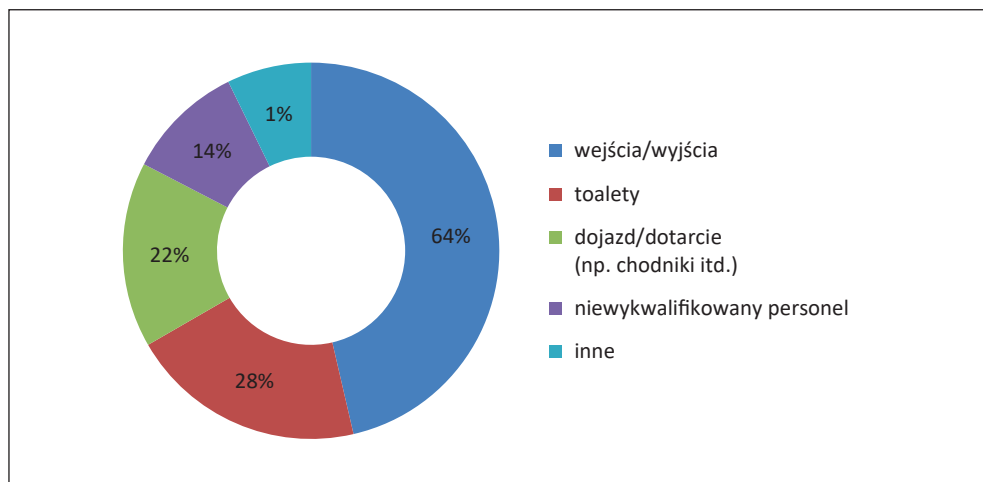
Ryc. 6. Odpowiedzi na pytanie „Czy krakowskie obiekty turystyczne, rekreacyjne i kulturalne, z których Pan/Pani korzysta, są w pełni dostosowane do potrzeb osoby niepełnosprawnej” (n = 213)

Źródło: opracowanie własne

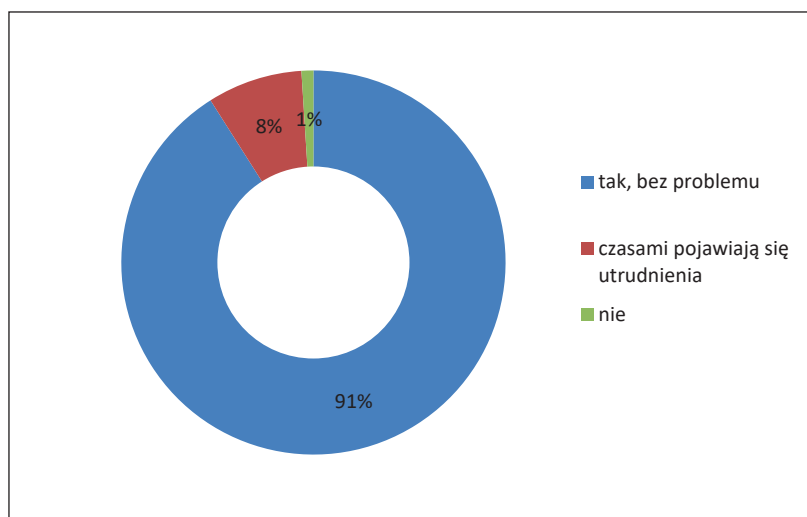
91%, wyraziła się pozytywnie na temat transportu miejskiego, zaznaczając odpowiedź „tak, bez problemu”. Czasami 8% respondentów spotyka się z utrudnieniami. Jedynie 2% badanych wskazało, że nie mogą bez problemu korzystać z komunikacji miejskiej ze względu na posiadaną dysfunkcję i konieczność asysty wolontariusza/asystenta (ryc. 8). Zatem respondenci z niepełnosprawnością posiadają pozytywny wizerunek komunikacji miejskiej w Krakowie.

Ryc. 7. Odpowiedzi na pytanie „Jakie elementy Pana/Pani zdaniem są najczęściej niedostosowane w krakowskich obiektach turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych, z których Pan/Pani korzysta?” (n = 50)

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 8. Odpowiedzi na pytanie „Czy może Pan/Pani bez problemu dotrzeć komunikacją miejską do obiektów turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych, z których Pan/Pani korzysta?” (n = 50)

Źródło: opracowanie własne

ZAKOŃCZENIE

Dostęp do turystyki oraz wszelkiego rodzaju usług i obiektów z nią związanych powinien być normą, a nie wyjątkiem. Zapewnienie osobom niepełnosprawnym, na równych zasadach z innymi osobami, m.in. dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, technologii, systemów informacyjnych i innych urządzeń oraz usług jest obecnie często poruszaną kwestią. W dobie budowania Europy „dla wszystkich”

i rozwoju projektowania uniwersalnego potrzeba coraz więcej miast bez barier. Dzięki temu odmienne traktowanie różnych podmiotów, które znajdują się w podobnej sytuacji, nie będzie miało miejsca.

Kraków jest przykładem aglomeracji miejskiej, która stara się usuwać bariery w przestrzeni turystycznej miasta oraz zwiększać udział osób niepełnosprawnych, a także starszych, w turystyce. Miasto każdego roku dokłada wszelkich starań, by pod różni z niepełnosprawnością, jak również mieszkańcy stolicy Małopolski, mogli bez przeszkód uczestniczyć w ruchu turystycznym i tym samym poznawać walory i zasoby turystyczne Krakowa. Miasto ma jasno wytyczony cel oraz opracowany program na rzecz działań dla osób niepełnosprawnych, którego realizacja ma je przybliżyć do osiągnięcia jeszcze większego sukcesu.

Kraków wprowadził wiele udogodnień dla osób z dysfunkcjami i zostało to zauważone. W dotychczasowej edycji konkursu organizowanego przez Unię Europejską o nagrodę dla miast dostępnych dla osób niepełnosprawnych i osób starszych – *Access City Award* – Kraków, jako pierwsze miasto w Polsce, otrzymał wyróżnienie w 2010 roku. Należy dodać, iż była to pierwsza edycja tego dorocznego konkursu, stąd tym większe wyróżnienie. Miasto zwróciło na siebie uwagę dzięki podejmowaniu wysiłków mających na celu zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej w bardzo trudnym otoczeniu, charakteryzującym się niedostępną infrastrukturą, zwłaszcza dzięki przywiązywaniu szczególnego znaczenia do udostępniania zabytków (European Commission, 2011).

Działania Krakowa zostały również docenione przez respondentów badania publikowanego w niniejszym artykule. Osoby faktycznie korzystające z obiektów turystycznych, rekreacyjnych czy kulturowych pozytywnie wypowiedziały się o infrastrukturze i przestrzeni miejskiej Krakowa. Pomimo drobnych barier, które osoby te mogą napotkać, działania miasta idą w dobrą stronę.

Literatura

References

- Buhalis, D., Darcy, S., Ambrose, I. (2012). *Best Practice in Accessible Tourism. Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*. Bristol: Channel View Publications.
- Buhalis, D., Eichhron, V., Michopoulou, E., Miller, G. (2006). *Accessibility market and stakeholder analysis. One-stop-shop for Accessible Tourism in Europe (OSATE)*. Surrey: University of Surrey.
- Buj, C. (2010) (2016, 2 grudnia). *Paving the way to accessible tourism*. Leeds: International Centre For Responsible Tourism Leeds Metropolitan University. Pozyskano z http://www.accessibletourism.org/resources/cb_surveyreport2010-2.pdf
- Butler, R. (1994). Geography and vision – impaired and blind populations. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 19, 366–368.
- Cormode, L. (1997). Emerging Geographies of Impairment and Disability: an Introduction. Guest Editorial. *Environment and Planning D: Society and Space*, 15(4), 387–390.
- Czarnecki, B., Siemiński, W. (2004). *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*. Warszawa: Difin.
- Darcy, S., Ambrose, I., Schweinsberg, S., Buhalis, D. (2011). Universal Approaches to Accessible Tourism. W: D. Buhalis, S. Darcy (red.). *Accessible Tourism. Concepts and Issues*. Bristol: Channel View Publications, 300–316.
- Darcy, S., Daruwalla, P.S. (2005). Personal and Societal Attitudes to disability. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 549–570.
- European Commission (2011). *Access – City Award 2010: Rewarding and inspiring accessible cities across the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Evans, J, White, M. (1998). *A review of transport resources for people with disabilities: A state-of-the-art review*. Review Report 3. Vermont South: ARRB Transport Research.
- Gleeson, B.J. (1996). A geography for disabled people? *Transactions of the Institute of British Geographers*, 21(2), 387–396.
- Golledge, R.G. (1993). Geography and the Disabled: A Survey with Special References too Vision Impaired and Blind Populations. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 18(1), 63–85.
- Golledge, R.G. (1994). A response to Ruth Butler. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 19, 369–372.
- Golledge, R.G. (1996). A response to Gleeson and Imrie. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 21, 404–410.
- Golledge, R.G. (1997). On reassembling one's life: overcoming disability in the academic environment. *Environment and Planning D: Society and Space*, 15(4), 391–409.
- Harmonogram działań na rzecz osób niepełnosprawnych na rok 2016* (2016, 2 grudnia). Pozyskano z https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=76289
- Jacobson, R.D. (2006). Disability, Geography of. W: B. Ward (red.). *Encyclopedia of human geography*. London: SAGE Publications, 109–111.
- Kaganek, K. (2009). *Turystyka osób niepełnosprawnych w aspekcie wybranych uwarunkowań*. Kraków: European Association for Security.
- Komisja Europejska (2010) (2016, 2 grudnia). *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*. Pozyskano z http://www.pfon.org/images/dodatki/20101115_ke_strategia.pdf
- Kurek, W., Mika, M. (red.) (2008) (2016, 2 grudnia). *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki. Raport końcowy*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pozyskano z <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/62310>
- Lucas, K. (2004). *Running on empty: Transport, social exclusion and environmental justice*. Bristol: Policy Press.
- Magiczny Kraków (2016, 2 grudnia). Oficjalny serwis miejski. Pozyskano z www.krakow.pl
- Midura, F., Żbikowski, J. (red.) (2005). *Krajoznawstwo i turystyka osób niepełnosprawnych*. Biała Podlaska: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Ostrowska, A. (1994). *Badania nad niepełnosprawnością w Polsce*. Warszawa: Polska Akademia Nauk.
- Parr, H. (1997). Mental Health, Public Space and the City. Questions of Individual and Collective Access. *Environment and Planning D: Society and Space*, 15(4), 435–454.
- Preiser, W.F.E., Ostroff, E. (red.) (2001). *Universal Design Handbook*. New York: McGraw-Hill.
- Prochorowicz, M. (2012). Turystyka społeczna jako forma aktywności osób niepełnosprawnych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wyzwania współczesnej polityki turystycznej: problemy polityki turystycznej*, 259, 157–166.
- Rotter-Jarzębińska, K., Wilkońska, A. (2007). Formy turystyki w Krakowie – stan i perspektywy rozwoju. *Prace Geograficzne*, 117, 125–139
- Skalska, T. (2004). *Turystyka osób niepełnosprawnych. Ograniczenia i możliwości rozwoju*. Warszawa: Wyższa Szkoła Hotelarstwa Gastronomii i Turystyki.
- Skalska, T. (2010). *Nowe wyzwania gospodarki turystycznej. Turystyka osób niepełnosprawnych: porady dla usługodawców*. Warszawa: Wydział Turystyki i Rekreacji, Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin.
- Taylor, Z., Józefowicz, I. (2012a). Daily mobility of disabled people for healthcare facilities and their accessibility in urban space. *Geographia Polonica*, 85(3), 5–22.
- Taylor, Z., Józefowicz, I. (2012b). Geograficzne badania niepełnosprawności ze szczególnym uwzględnieniem codziennej ruchliwości osób niepełnosprawnych w przestrzeni miasta – część I. *Przegląd Geograficzny*, 84(2), 261–278.
- Taylor, Z., Józefowicz, I. (2012c). Geograficzne badania niepełnosprawności ze szczególnym uwzględnieniem codziennej ruchliwości osób niepełnosprawnych w przestrzeni miasta – część II. *Przegląd Geograficzny*, 84(4), 529–558.

- Taylor, Z., Józefowicz, I. (2012d). Intra-urban daily mobility of disabled people for recreational and leisure purposes. *Journal of Transport Geography*, 24, 155–172.
- Uchwała Nr XXXI/506/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r. w sprawie Powiatowego Programu Działania na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2015–2018.
- Ustawa z dnia 17 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. nr 14, poz. 92, z późn. zm.)
- Wilkońska, A., Rotter-Jarzębińska, K. (2014) (2016, 2 grudnia). Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020, dokument przyjęty Uchwałą Rady Miasta Krakowa nr CXXI/1965/14 z dnia 5 listopada 2014 r. Pozyskano z https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=20667
- Wysocki, M. (2009). *Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans*. Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego.
- Zajadacz, A. (2014). Dostępność przestrzeni turystycznej w ujęciu geograficznym. *Turyzm*, 24(1), 49–55.
- Zajadacz, A. (2015). Wkład geografii niepełnosprawności w rozwój „turystyki dostępnej”. *Turyzm*, 25(1), 19–28.

Marcin Popiel, mgr, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej. Geograf, pilot wycieczek, z zamiłowania zapalony turysta. Absolwent geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Od 2012 roku doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. Interesuje się badaniami nad atrakcjami turystycznymi oraz regionalizacją turystyczną. Specjalizuje się w zakresie innowacyjności i zarządzania w turystyce i hotelarstwie.

Marcin Popiel, M.Sc., Jagiellonian University, Institute of Geography and Spatial Management. Geographer, tour leader, for whom traveling is a great passion. He has graduated from Geography at the Pedagogical University of Cracow. Since 2012 a Ph.D. student at the Jagiellonian University, Faculty of Biology and Earth Sciences. He is interested in the study of regionalisation and tourism attractions. He specialises in the field of innovation and management in tourism and hospitality.

Adres/address:

Uniwersytet Jagielloński
Wydział Biologii i Nauk o Ziemi
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków, Polska
e-mail: marcin.popiel@doctoral.uj.edu.pl